

Економічні науки

УДК 330.341.1

Искренко Ольга Ернестівна

магістрант

Національного авіаційного університету

Искренко Ольга Эрнестовна

магистрант

Национального авиационного университета

Iskrenko Olga

Master of the

National Aviation University

**ДІАГНОСТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ
ДИАГНОСТИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА
УКРАИНЫ
DIAGNOSING THE INNOVATION POTENTIAL OF UKRAINE**

***Анотація.** Проведено аналіз динаміки показників, що у сукупності характеризують інноваційний потенціал України. Охарактеризовано позиції України за показниками Індексу глобальної конкурентоспроможності та Глобального інноваційного індексу. Здійснено оцінку сучасного стану розвитку інноваційної діяльності в країні.*

***Ключові слова:** інновація, інноваційний потенціал, інноваційна діяльність, формування, використання, розвиток.*

***Аннотация.** Проведен анализ динамики показателей, что в совокупности характеризуют инновационный потенциал Украины. Охарактеризованы позиции Украины по показателям Индекса глобальной конкурентоспособности и Глобального инновационного индекса.*

Осуществлена оценка современного состояния развития инновационной деятельности в стране.

***Ключевые слова:** инновация, инновационный потенциал, инновационная деятельность, формирование, использование, развитие.*

***Summary.** The analysis of the dynamics of indicators is carried out, which in aggregate characterizes the innovative potential of Ukraine. The position of Ukraine on indicators of Global Competitiveness Index and Global Innovation Index is characterized. An estimation of the current state of development of innovation activity in the country is made.*

***Key words:** innovation, innovation potential, innovation activity, formation, use, development.*

Постановка проблеми. Інновації мають дуже велике значення для розвитку будь-якої країни. Проте інноваційна діяльність у країнах, що розвиваються та країнах з перехідною економікою розвивається слабкими темпами. Для вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності в умовах глобалізації Україні необхідно перейти на інноваційний шлях розвитку та ефективно використовувати існуючий економічний потенціал. Окреслені питання зумовлюють потребу наукової уваги та підтримують її актуальність в контексті проведення оцінювання існуючого інноваційного потенціалу країни, необхідного для формування передумов розвитку, розробки механізму підвищення ефективності його використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем формування інноваційного потенціалу присвячені праці багатьох вітчизняних вчених – В. Гейця, В. Гусєва, Н. Краснокутської, А. Поручника, В. Семиноженка, В. Касьяненка, Д. Кокуріна, Л. Федулової, І. Балабанова, С. Ілляшенка та зарубіжних вчених - П. Друкера, Й. Шумпетера, Б. Санто, Р. Фостера, К. Фрімена.

Метою статті є діагностика інноваційного потенціалу України в контексті визначення передумов підвищення ефективності його використання.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний потенціал країни першочергово характеризує науково-дослідна сфера, оскільки на економічний розвиток країни та на рівень її конкурентоспроможності впливають досягнення науки і техніки, новітні технології. Інтелект і знання є одним із резервів та точок прориву країни, що йде по шляху інтелектуального розвитку. Розглянемо кількість працівників наукових організацій за категоріями в динаміці (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість працівників наукових організацій за категоріями персоналу

Рік	Кількість працівників - усього	У тому числі		
		дослідники	техніки	допоміжний персонал
2010	182484	133744	20113	28627
2011	175330	130403	17260	27667
2012	164340	122106	15509	26725
2013	155386	115806	14209	25371
2014	136123	101440	12299	22384
2015	122504	90249	11178	21077
2016	97912	63694	10000	24218

Джерело: [1]

За даними табл. 1 спостерігається тенденція скорочення кількості осіб, які задіяні у науково-дослідній сфері, особливо дослідників і техніків у 2 рази. Це свідчить про скорочення задіяності у науці або їхній перехід в інші сфери діяльності. Причому скорочення відбувається досить значними темпами. Причинами цього є низький рівень заробітної плати працівників, непопулярність наукової сфери в Україні, відсутність інфраструктури та умов для ведення науково-експериментальних дослідів. Отже, Україна має науковий потенціал, який мало затребуваний бізнес-середовищем, що за умови налагодження партнерства був би взаємовигідний обом сторонам.

Не менш важливою проблемою, що впливає на розвиток науково-дослідної сфери в Україні, є низька ефективність діяльності наукових організацій через обмежені можливості самофінансування та через фінансову обмеженість держави фінансувати наукові дослідження.

Недосконалість державної політики у сфері інновацій погіршує стан багатьох галузей економіки, що проявляється у поглибленні технічної відсталості, зношеності основних фондів, низькому рівні використання виробничих потужностей, і як наслідок - низьким рівнем впровадження інновацій.

Через таку ситуацію Україна втрачає позиції у міжнародних рейтингах за показником економічної конкурентоспроможності. За Індексом глобальної конкурентоспроможності серед 137 країн Україна у 2017 році посіла 81, піднявшись на 4 позиції у порівнянні з 2016 роком (85-е місце) (табл. 2).

Таблиця 2

Позиції України та деяких країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності

Країни	2012-2013 (з 144 країн)	2013-2014 (з 148 країн)	2014-2015 (з 144 країн)	2015-2016 (з 140 країн)	2016-2017 (з 138 країн)	2017-2018 (з 137 країн)
Польща	41	42	43	41	36	39
Росія	67	64	53	45	43	38
Туреччина	43	44	45	51	55	53
Грузія	77	72	69	66	59	67
Україна	73	84	76	79	85	81

Джерело: [2]

Вибір країн, представлених для порівняння, обумовлений їх приналежністю до країн, що розвиваються та розташуванням в одному геополітичному регіоні, які мають намір приєднатися до ЄС (окрім Росії, що не має такого наміру, та Польщі, яка входить до складу ЄС). Серед представлених країн Україна займає низьку позицію і утримує її з року в рік. У 2012 році Україна займала 73 позицію, а вже у 2017 році опустилася

на 8 позицій нижче і займає 81 місце. Це можна пояснити відставанням за складовою технологічної готовності, інфраструктури та інновацій. Польща з перелічених країн займає вищі позиції за 2012-2017 роки, вона входить до ЄС. Україна на даний момент тримає вектор на Європу, що спрямовує її розвиток на засадах інтелектуальної економіки та в майбутньому може стати додатковою мотиваційною платформою впливу щодо пріоритетної орієнтації на інноваційний розвиток.

Сильними позиціями України є наявність вчених та інженерів, здатність до інновацій та якість науково-дослідних інститутів, що свідчить про те, що Україна має високий інтелектуальний потенціал (наукові кадри, які здатні створювати ідеї), але цей потенціал не може бути реалізований в повній мірі через недостатнє державне фінансування.

Необхідно також відмітити якість науково-дослідних інститутів (50-та позиція), що у сукупності з наявністю кваліфікованих вітчизняних вчених та інженерів та можливістю їх залучення до науково-технічної співпраці (29-та позиція) формують потужний науковий потенціал економіки України. Це свідчить про наявність реальних можливостей для зростання інноваційного потенціалу національної економіки (табл. 3).

Таблиця 3

Індекс глобальної конкурентоспроможності (рейтинг підіндексу «інновації» та його складових у 2014-2017 рр.)

Підіндекс «інновації» та його складові	2014-2015 (з 144 країн)	2015-2016 (з 140 країн)	2016-2017 (з 138 країн)
Інновації	81	54	52
Здатність до інновацій	82	52	49
Якість науково-дослідних інститутів	67	43	50
Витрати компаній на дослідження і розробки	66	54	68
Співпраця університетів та промисловості у дослідженнях та розробці	74	74	57
Державні закупівлі високотехнологічної продукції	123	98	82
Наявність вчених та інженерів	48	29	29

Джерело: [2]

В останні роки спостерігається незначне підвищення інноваційної активності вітчизняних підприємств після значного спаду у 2013-2014 рр., викликаного кризовими подіями в Україні, що свідчить про відновлення активності наукоємних підприємств (табл. 4).

Таблиця 4

Інноваційна активність вітчизняних підприємств у 2000-2016 рр.

Рік	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна сума витрат, млн. грн.
2000	18,0	1760,1
2001	16,5	1979,4
2002	18,0	3018,3
2003	15,1	3059,8
2004	13,7	4534,6
2005	11,9	5751,6
2006	11,2	6160,0
2007	14,2	10850,9
2008	13,0	11994,2
2009	12,8	7949,9
2010	13,8	8045,5
2011	16,2	14333,9
2012	17,4	11480,6
2013	16,8	9562,6
2014	16,1	7695,9
2015	17,36	13813,7
2016	18,9	23229,5

Джерело: [1]

Показник інноваційної активності вітчизняних підприємств поступово зростає. Це означає, що підприємства намагаються витратити більше коштів на виконання наукових робіт та проведення експериментальних досліджень для створення інноваційної продукції.

Більшістю вчених констатується, що інноваційна діяльність України знаходиться в кризовому стані та не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у розвинених країнах. За аналізом М. М. Фаріон, в економіці України переважають низькотехнологічні галузі виробництва, які відносяться до малонаукоємних галузей: добувна, паливна, харчова і

легка промисловість, агропромисловість. В цілому домінує відтворення виробництва 3-го технологічного укладу. Відповідно майже 95% вітчизняної продукції належить до виробництв 3-го та 4-го технологічних укладів [3].

Для оцінки умов інноваційного розвитку України необхідно розглянути місце України в рейтингу Глобального індексу інновацій (табл. 5).

Таблиця 5

Позиції України за складниками Глобального інноваційного індексу

№	Складники глобального інноваційного індексу	2013		2014		2015		2016		2017	
		місце (із 142)	бал	місце (із 143)	бал	місце (із 141)	бал	місце (із 128)	бал	місце (із 127)	бал
	Глобальний інноваційний індекс	71	35,8	63	36,3	64	36,5	56	35,7	50	37,6
1	Глобальний вхідний підіндекс	83	37,9	88	38,2	84	39,1	76	38,9	77	41,0
1.1	Інституції	105	51,4	103	52,9	98	52,2	101	48,7	101	47,9
1.2	Людський капітал і дослідження	44	37,9	45	36,6	36	40,4	40	40,8	41	39,6
1.3	Інфраструктура	91	26,0	107	27,1	112	26,3	99	32,3	90	39,3
1.4	Рівень розвитку ринку	82	44,0	90	54,1	89	43,9	75	42,1	81	43,2
1.5	Рівень розвитку бізнесу	79	30,2	87	29,1	78	32,4	73	30,6	51	35,3
2	Глобальний вихідний підіндекс	58	33,7	46	34,4	47	33,9	40	32,5	40	34,2
2.1	Результати застосування знань і технологій	45	32,0	32	38,2	34	36,4	33	34,1	32	32,8
2.2	Результати творчої діяльності	81	35,3	77	30,6	75	31,3	58	31,0	49	35,6
3	Індекс ефективності інновацій	31	0,9	14	0,9	15	0,9	12	0,8	11	0,8

Джерело: [4]

Незважаючи на той факт, що за останні чотири роки рейтинг України за глобальним індексом інновацій покращився на 21 пункт (Україна у 2017 році посідає 50-е місце у порівнянні з 71-им у 2013 році), інноваційна складова економіки України є нестабільною.

Оцінюючи ресурси та результати інноваційного розвитку в контексті Глобального інноваційного індексу – 2017, слід зазначити, що Україна займає за рейтингом ресурсів 77-му позицію (41 бал), опустившись на одне місце порівняно з попереднім роком, а за рейтингом результатів – 40-ву позицію (34,2 бали), яка порівняно з попереднім роком не змінилася. Як бачимо, ресурси позиціонуються нижче, ніж результати, що відображає індекс інноваційної ефективності (11-та позиція у 2017 р., 12-та – у 2016 р., 15-та – у 2015 р.), який характеризує створення сприятливих умов для інноваційної результативності [4].

У рейтингу Глобального інноваційного індексу за 2017 р. порівняно з рейтингами попередніх років Україна значно поліпшила свої позиції за підіндексами «інфраструктура» – 90-е місце; «рівень розвитку бізнесу» – 51-е; «результати творчої діяльності» – 49-е. Водночас за підіндексом «результати застосування знань і технологій», незважаючи на деяке поліпшення позиції порівняно з двома попередніми рейтингами, кількість набраних балів дещо зменшилася. Позиції України за підіндексом «рівень розвитку ринку» в рейтингу 2017 р. виглядають краще порівняно з рейтингами 2013–2015 рр., але дещо погіршилися порівняно з рейтингом 2016 р. За підіндексом «людський капітал і дослідження» спостерігаються коливання. Піднявшись із 45-го місця у рейтингу – 2014 на 36-е у рейтингу – 2015, наша країна у рейтингах 2016 і 2017 рр. опустилася на 40-е і 41-е місця відповідно. Щодо підіндексу «інституції», у рейтингу – 2017 Україна залишилася на тому ж місці, що займала у попередньому рейтингу, – 101-му, але за балами спостерігається незначне зменшення – з 48,7 до 47,9. У

рейтингах 2013–2014 рр. наша держава набирала більше балів, але розміщала ще нижче. Винятком є рейтинг 2015 р. – 98-е місце [4].

Отже, сильними позиціями України за ресурсним індикатором Глобального інноваційного індексу у 2017 році є показники людського потенціалу та дослідження, що свідчить високий освітній та інтелектуальний потенціал, а за результативним індикатором - це результати застосування знань та технологій, що характеризують інформаційно-комунікаційні технології та їх застосування. А погіршують позиції України такі показники, як політичне середовище, законодавча база та загальна інфраструктура.

Висновки. На сьогодні Україна розвивається без суттєвого та повноцінного використання свого інноваційного потенціалу. Розвиток інноваційного потенціалу України стримується сукупністю політичних, економічних та соціально-демографічних проблем, що роблять впровадження нововведень особливо проблематичним. Негативними тенденціями України є спрямування державної політики на збереження економічної відсталості та незацікавленість держави в прискоренні науково-технічного розвитку країни, зміцненні її наукового потенціалу. Держава не приділяє достатньої уваги розвитку наукової сфери. У той же час розвинені країни з самого початку не тільки активно залучали наших спеціалістів, але й розвивали науковий сектор як головний стратегічний напрямок своєї національної економіки.

Література

1. Економічна статистика. Наука, технології та інновації [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України – Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.
2. Глобальний інноваційний індекс [Електронний ресурс] / GII 2017 Report – Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org/gii->

2017-report#.

3. Фаріон М. М. Інноваційний розвиток України та країн ЄС: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / М. М. Фаріон. – Режим доступу: <https://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5044>.
4. Левківський О. В. Міжнародні індикатори оцінки інноваційного потенціалу України та його реалізації / О. В. Левківський // Інтелект XXI. – 2017. – №4. – С. 78-82.
5. Касьяненко В. О. Формалізація стратегічних загроз и можливостей ефективного розвитку інноваційного потенціалу економіки України / В. О. Касьяненко // Механізм регулювання економіки. – 2015. – №4. – С. 97-107.